

**SEMINAR ZA POPULACIONU EDUKACIJU OPŠTINSKIH
KOMISIJA I KOORDINATORA ZA POPULACIONU
POLITIKU U AP VOJVODINI**

oktobar 2003. – maj 2004.

Višegodišnja nepovoljna i upozoravajuća demografska situacija na području Vojvodine sa negativnim tendencijama u kretanju osnovnih demografskih pokazatelja (rađanje i umiranje) poslednjih petnaestak godina, rezultati poslednjeg Popisa stanovništva 2002. godine, kao i procenjena, izuzetno nepovoljna demografska kretanja u bliskoj budućnosti, nametnuli su potrebu i opravdanost organizovanja seminara sa ciljem širenja znanja, ideja i iniciranja praktičnih akcija na lokalnom nivou, relevantnih za ublažavanje (poboljšavanje) demografskih prilika u Vojvodini. Pokrajinski sekretarijat za demografiju, porodicu i društvenu brigu o deci, Komisija za populacionu politiku Izvršnog veća AP Vojvodine i Ministarstvo za socijalna pitanja Vlade Republike Srbije, organizatori su jednodnevnih seminara za populacionu edukaciju članova opštinskih komisija i koordinatora za populacionu politiku u AP Vojvodini. Seminari su održani u periodu od oktobra 2003. do maja 2004. godine u sedam gradova (Novi Sad, Subotica, Ruma, Novi Bečej, Odžaci, Plandište i Kikinda), sa obuhvaćenim predstavnicima svih opština u Vojvodini. Pored članova opštinskih komisija za populacionu politiku i njihovih koordinatora, na seminarima su prisustvovali i predstavnici lokalne samouprave, centara za socijalni rad, predškolskih ustanova, domova zdravlja, kao i predstavnici lokalnih medija.

Programom seminara, pored uvodne reči o ulozi i radu Komisije za populacionu politiku Izvršnog veća AP Vojvodine, predviđeno je deset stručnih predavanja eminentnih stručnjaka koji se bave ovom problematikom u određenim naučnim i stručnim oblastima. Programom je predviđeno i upoznavanje sa radom, značajem i aktivnostima udruženja velikih porodica u Vojvodini, kao i sa radom, iskustvima i problemima u vezi ove problematike opštinskih komisija i predstavnika lokalnih organa opština prisutnih na seminaru.

O ulozi, aktivnostima i radu Komisije za populacionu politiku Izvršnog veća AP Vojvodine prisutne na seminaru upoznali su predstavnici pokrajinskog sekretarijata (Novka Mojić, sekretar, i Đorđe Rakočević, pomoćnik sekretara), ističući da je Komisija imala niz aktivnosti sa ciljem upoznavanja javnosti Vojvodine sa činjenicom koliko je kritično stanje u pogledu

nedovoljnog rađanja, a u vezi sa tim, promovisala je širenje znanja i svesti o potrebi rađanja. Pored ostvarivanja saradnje sa opštinskim radnim telima za populacionu politiku u vidu pružanja stručne i materijalne pomoći, Komisija svake prve nedelje u oktobru organizuje aktivnosti povodom obeležavanja Dečje nedelje sa ciljem unapređivanja razvoja društvene brige o deci, podsticanjem i organizovanjem raznovrsnih kulturno obrazovnih, rekreativnih i drugih manifestacija posvećenih deci, svake četvrte godine organizuje naučni simpozijum "Aktuelni problemi demografskog razvoja AP Vojvodine" sa ciljem svestranog sagledavanja kretanja razvoja stanovništva, a u čast dana rođenja akademika Berislava Berića, koji je svojim stručnim o naučnim radom dao veliki doprinos praktičnom sagledavanju i ukazivanju na negativne demografske tokove (depopulaciju) stanovništva Vojvodine.

U saradnji sa pokrajinskim sekretarijatom za demografiju, porodicu i društvenu brigu o deci Komisija je tokom 2003. pokrenula devetomesečnu medijsku kampanju pod nazivom *Vreme je za novi život – za neki novi osmeh*, kao jednu od mera pronatalitne populacione politike koja je imala za cilj da podstakne građane Vojvodine na razmišljanje o sopstvenom planiranju porodice, rađanju dece, ali i skretanje pažnje svima onima koji mogu da pomognu (zakonodavno, finansijski, socijalno-psihološki...) u pogledu edukacije ciljnih grupa, stručne javnosti, pokretanju akcija i slično.

Jedna od brojnih aktivnosti Komisije je i održavanje jednodnevnih seminara za populacionu edukaciju opštinskih komisija i koordinatora za populacionu politiku i istovremeno predstavlja i vid neposredne saradnje sa opštinskim komisijama za populacionu politiku i drugim zainteresovanim subjektima na lokalnom nivou.

U stručnom delu Seminara prezentirano je deset saopštenja iz različitih oblasti iz kojih su slušaoci seminara mogli sagledati stanje i ozbiljnost populacionih problema, moguća rešenja, mere, i to kako na globalnom tako i na nivou lokalnih zajednica (opština).

U saopštenju *Pregled razvitka stanovništva Vojvodine* (predavač dr Branislav Đurđev) konstatovane su najvažnije osobenosti vojvođanskog stanovništva sa posebnim osvrtom na malobrojna rađanja i mnogobrojna umiranja (negativan prirodni priraštaj) i sve izvesniju depopulaciju u budućnosti, ističući da su ljudski resursi u Vojvodini ograničeni i da svako promišljanje budućnosti mora voditi računa o minimumu stanovništva koji je potreban da održava postojeću infrastrukturu. Sadašnje tendencije to neće moći servisirati, ni kvantitativno (u broju) ni kvalitativno (u strukturama) stanovništva.

Demografska slika opština na području AP Vojvodine (predavač Radoslav Stevanović) predstavljena je sa 17 demografskih pokazatelja. Pokazatelji su dati na opštinskom nivou i odnose se na popise stanovništva 1991. i 2002, popis izbeglica s kraja 2001. godine i podatke vitalne statistike za period 1991-2002. Brojčano je predstavljena demografska slika svake opštine. Posebno je ukazano na aktuelne razmere negativnog prirodnog priraštaja (u pojedinim opštinama višestruko većeg broja umrlih od broja rođenih) i dostignute demografske starosti i starenja stanovništva (indeks starosti).

U saopštenju *Populaciona politika u oblasti fertiliteta stanovništva: stanje i očekivanja* (predavač dr Mirjana Rašević) predstavljena su osnovna konceptualna rešenja i instrumenti populacione politike u dva usvojena zakona relevantna za populacionu politiku u oblasti fertiliteta stanovništva (Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom i Zakona o radu). Istaknuta je neophodna potreba da se pri usvajanju i drugih zakona, kao na primer porodičnog zakona ili zakona o zdravstvenoj zaštiti, uvažavaju demografske potrebe. Kao značajan resurs u populacionaj politici je i lokalna zajednica, i to ne kao zamena za državnu intervenciju, već u smislu efikasnijeg sprovođenja i (ili) nadgradnje mera koje je država promovisala, kao i novih inicijativa i puteva vezanih za populacionu politiku koji mogu biti i centralizovani. Kao novi pravac populacione politike nameće se i populaciona edukacija.

Socijalni položaj izbeglica, stanje problema, resursa i moguća rešenja su teme prezentirane u saopštenju *Problem izbegništva u Srbiji i moguća rešenja* (predavač Slobodan Cvejić). Prema socijalnom položaju izbegla lica spadaju u najranjivije grupe u društvu Srbije. Nagli prekid obnavljanja ekonomskog, socijalnog i kulturnog kapitala stavlja ih u poziciju uskraćenosti svih vrsta resursa: prihoda, svojine, emotivne sigurnosti, društvenih mreža... Problem socijalne integracije ove društvene grupe potrebno je sagledati i iz perspektive osnovnih ljudskih prava (problemi sa kretanjem, pribavljanje osnovnih dokumenata, slobode raspolaganja imovinom i slično). Shodno tome i rešenje svih ovih problema može biti efikasno samo ako je celovito.

Cilj saopštenja *Nova rešenja porodičnog zakonodavstva i njihov uticaj na porodičnu sigurnost* (predavač dr Gordana Kovaček-Stanić) jeste da predstavi novine u predloženom Nacrtu porodičnog zakona koje se odnose na postupak posredovanja u bračnom sporu, statusnom roditeljskom pravu vezanom za asistiranu reprodukciju i novine u regulativi porodičnog nasilja. Ako se usvoje, predložene novine doprinele bi boljoj zaštiti porodice, a porodično pravo bi se osavremenilo i približilo porodičnopravnim rešenjima evropskim zemljama.

Zašto ljudi imaju (nemaju) decu je naziv predavanja (predavač dr Nila Kapor-Stanulović) u kojem se, preko dva teorijska modela (Rajbinova i modela Hofmana i Hofmanove), pokušava odgovoriti na pitanje: šta bi moglo da se preduzme da bi se povećao broj dece koji bi ljudi bili spremni da imaju? Iz kratkog opisa ova dva modela, odgovor bi na prvom mestu bile sve one mere koje bi smanjile psihološku cenu deteta (pomoć ženi-majci da uskladi rad i roditeljstvo, fleksibilno radno vreme, fleksibilno radno vreme predškolskih ustanova, servisi za čuvanje dece itd.), dok bi drugo područje delovanja bilo uvođenje mera koje bi jačale vrednosnu dimenziju deteta unutar jedne ciljne grupe (razne finansijske beneficije i drugo).

Sa stanovništva položaja i uloge lokalne samouprave u političkom sistemu nema značajnijeg pitanja od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo nego što je pitanje reprodukcije tog stanovništva ističe se u saopštenju *Populaciona politika u lokalnoj samoupravi* (predavač dr Ana Gavrilović). Otuda mere koje utvrđuje i obezbeđuje država, a koje sprovode organi opštine, treba da budu dopunjene i merama organa lokalne samouprave i finansirane (ili dofinansirane) sopstvenim izvorima prihoda. Mere populacione politike u opštini mogu biti vrlo raznovrsne i brojne i mogu se uopšteno svrstati u: mere nematerijalne prirode, mere organizacione i podsticajne prirode, mere materijalnih davanja, mere u sferi komunalnih pitanja i ostale mere. Svakako da sprovođenje mera populacione politike lokalne samouprave treba da bude pažljivo osmišljeno, markentiški obrađeno i medijski dobro propraćeno.

U saopštenju *Reproduktivno zdravlje mladih* (predavač dr Slavica Rašajski) prezentirani su rezultati istraživanja iz oblasti seksualnosti, sprovedenom među adolescentima srednjoškolskog uzrasta na teritoriji Novog Sada tokom 1999. godine. Navedeni podaci upućuju na zaključak da su mladi skloni poremećajima reproduktivnog zdravlja, jer seksualnu aktivnost započinju u sve ranijem uzrastu, bez psiho-socijalne zrelosti, nedovoljno odgovorno i bez dovoljno znanja o relevantnim pitanjima iz oblasti seksualnosti i reprodukcije. Stoga briga za reproduktivno zdravlje adolecenata mora biti opredeljenje čitavog društva.

U izlaganju *Socijalna zaštita starih u Vojvodini* (predavač Janka Drča) daje se odgovor na pitanja: šta je to, zapravo, socijalna zaštita starih lica i da li u običnom životu znamo na šta se to odnosi, i šta u našim uslovima jeste socijalna zaštita starih? Tri su osnovna razloga zbog čega fenomen socijalne zaštite starih lica u Pokrajini izbija u prvi plan. To su najpre izraziti i veoma odmakli procesi demografskog starenja stanovništva, procesi reformi u društvu i u oblasti socijalne zaštite (proces tranzicije), i to su realne potrebe ostarelog stanovništva za raznovrsnim oblicima i sadržajima socijalne

zaštite. Kako je zdravstvena zaštita okrenuta ukupnom stanovništvu, tako mora biti okrenuta i socijalna zaštita – osnovni je zaključak ovog izlaganja.

Najnoviji Popisi stanovništva potvrđuju da je demografsko starenje sveobuhvatan proces koji je zahvatio sve najvažnije subpopulacije i sva područja Vojvodine, ističe se u saopštenju *Problemi demografskog starenja Vojvodine* (predavač mr Goran Penev). Starenje je prisutno kod stanovništva oba pola (starije je žensko), kod građanskog i seoskog (brže stari gradsko, ali je seosko starije), kod stanovništva svih nacionalnosti (najstariji su Hrvati i Mađari). Nesumljivo da će 21. vek, a svakako njegova prva polovina, biti vek starih. Prema srednjoj varijanti projekcija za 2052. godinu u Vojvodini će stari (65+) predstavljati četvrtinu ukupne populacije (24,4%), a njihov broj će biti za 57% veći od broja dece (indeks starenja 1,57). Narочito intenzivno će biti povećanje broja lica starijih od 80 godina (sa 39 hiljada na 104 hiljade), a posebno njihovog udela u ukupnom stanovništvu (sa 1,9% na 6,0%). Takve promene starosne strukture predstavljaju najozbiljniji izazov koji traži hitan odgovor na globalnom (državnom), ali i na lokalnom nivou, zaključak je ovog izlaganja.

O počecima, aktivnostima i značaju udruženja velikih porodica učesnike seminara upoznao je predsednik Potiskog udruženja velikih porodica, Križan Vilmoš. Ideja o udruživanju porodica sa tri i više deteta javila se 1994. godine, a prvo udruženje registrovano je tokom 1995. godine. Do danas formirano je deset udruženja, a aktivno je još 16 grupa po naseljima u Vojvodini. Trenutno se radi na formiranju udruženja u još deset naselja iz kojih su signalizirali da postoji zainteresovanost. Udruženja su krajem 2002. godine osnovali Savez udruženja velikih porodica Vojvodine sa sedištem u Adi, a do danas učlanjeno je oko 1200 porodica. Od marta 2004. Savez udruženja je član Evropskog saveza velikih porodica. Udruženja velikih porodica su društvena, dobrovoljna i nestranačka udruženja od posebnog društvenog interesa i značaja za okupljanje porodica sa tri i više deteta, sa ciljem širenja svesti o potrebi porodičnog življenja, povezivanje velikih porodica sa svoje teritorije i interesnog zastupanja. Imaju široku aktivnost u kulturnim, obrazovnim, socijalnim i drugim aktivnostima lokalnih samouprava i mesnih zajednica. Zapaženo je da se u sredinama u kojima su udruženja aktivna postepeno menja odnos prema velikim porodicama, prema rađanju dece, majkama i braku. Udruženja imaju svoje programske ciljeve i organizovane aktivnosti.

U diskusijama prisutnih slušalaca Seminara pohvaljena je inicijativa pokrajinske Komisije za populacionu politiku za ovakvu vrstu edukacije i upoznavanja sa ovom problematikom. Izneto je niz konkretnih mera i inicijativa koje su na predlog opštinskih Komisija za populacionu politiku

primenjene u pojedinim lokalnim samoupravama (u zavisnosti od materijalnih mogućnosti), ali je izneto i niz zamerki, pre svega upućenih pokrajinskim sekretarijatima i republičkim ministarstvima, u pogledu izmene zakonodavstva, visine materijalne pomoći i materijalnih izdvajanja uopšte, nedovoljne saradnje sa lokalnim organima, itd.

Posećenost seminara, diskusija, predlozi konkretnih mera, akcija i aktivnosti, zainteresovanost lokalnih medija i šire javnosti za ovu problematiku, opravdali su potrebu njegovog organizovanja.

Radoslav Stevanović